

Η αναγκαιότητα της τέχνης, Ε. Φίσερ

Έρνστ Φίσερ

Η αναγκαιότητα της τέχνης

Red tree, Πιτ Μοντριάν, 1909

«Η ποίηση είναι απαραίτητη — θα ήθελα μόνο να ξέρω γιατί.» Με αυτή τη χαριτωμένη και παράδοξη φράση διαπίστωσε ο παλαιός Γάλλος πρωτοποριακός ποιητής Κοκτώ την αναγκαιότητα της τέχνης — και το αμφίβολο της θέσης της στον όψιμο αστικό κόσμο.

Ο πρωτοποριακός ζωγράφος Μοντριάν μίλησε για μια πιθανή «εξαφάνιση» της τέχνης. Η πραγματικότητα, έτσι πιστεύει αυτός, θα αντικαθιστά όλο και πιο πολύ το έργο τέχνης, το έργο τέχνης που είναι υποκατάστατο της ισορροπίας που λείπει από την πραγματικότητα. *«Η τέχνη θα εξαφανίζεται στον βαθμό που η ζωή θα αποκτά περισσότερη ισορροπία».*

Το έργο τέχνης σαν «υποκατάστατο» της ζωής, η τέχνη σαν μέσο που φέρνει τον άνθρωπο σε ισορροπία με το περιβάλλον του — εδώ έγκειται ένα μέρος της γνώσης για τη φύση της τέχνης και την αναγκαιότητά της. Αλλά εδώ βλέπουμε, αφού ακόμη και από την υπεραναπτυγμένη κοινωνία δεν έχουμε να περιμένουμε μια τέλεια και διαρκή ισορροπία ανάμεσα στον άνθρωπο και το περιβάλλον του, και την εγγύηση ότι η τέχνη δεν ήταν μόνο στο παρελθόν απαραίτητη, αλλά θα είναι στον άνθρωπο απαραίτητη και στο μέλλον.

Είναι όμως πραγματικά η τέχνη μόνο υποκατάστατο, δε διαφαίνεται μέσα της μια βαθύτερη σχέση του ανθρώπου προς τον κόσμο; Μπορούμε να συνοψίσουμε τη

λειτουργία της γενικά σε ένα μοναδικό τύπο; Δεν ικανοποιεί πολλές και μεταβαλλόμενες ανάγκες; [...]

Εδώ γίνεται προσπάθεια να απαντήσουμε σε τέτοιες ερωτήσεις — με την πεποίθηση ότι η τέχνη ήταν, είναι και θα είναι απαραίτητη.

Αρχικά πρέπει να συνειδητοποιήσουμε ότι έχουμε την τάση να δεχόμαστε ένα εκπληκτικό φαινόμενο σαν κάτι πολύ αυτονόητο. Και είναι πραγματικά εκπληκτικό: αναρίθμητοι άνθρωποι διαβάζουν βιβλία, ακούν μουσική, πηγαίνουν στο θέατρο και στον κινηματογράφο — για ποιο λόγο; Αν απαντήσει κανείς: αναζητούν διασκέδαση, ξεκούραση, ψυχαγωγία, αυτό είναι μια απάντηση που δεν εξηγεί τίποτε. Γιατί διασκεδάζει, ξεκουράζει, ψυχαγωγεί, όταν εισχωρούμε σε ένα ξένο έργο και σε μια ξένη μοίρα, όταν ταυτιζόμαστε με ένα μουσικό κομμάτι και έναν πίνακα, με τα πρόσωπα ενός μυθιστορήματος, ενός θεατρικού έργου, ενός φιλμ, όταν συμμετέχουμε σε μια τέτοια «μη πραγματικότητα» σαν σε μια εντονότερη πραγματικότητα; Τι παράξενη, μυστηριώδης «ψυχαγωγία» είναι αυτή; Και αν απαντήσει κανείς ότι οι άνθρωποι φεύγουν έτσι από μια μη ικανοποιητική ζωή σε μια πλουσιότερη, σε ένα βίωμα χωρίς κίνδυνο — τότε πρέπει να ρωτήσουμε παραπέρα: Γιατί δεν αρκεί η δική τους ύπαρξη, γιατί αυτή η επιθυμία να εξαντλήσουν τη δική τους ανεξάντλητη ύπαρξη σε ξένα πρόσωπα και ξένες μορφές, να κοιτάζουν από τη σκοτεινή αίθουσα στο φώς μιας σκηνής, όπου αυτό που είναι μόνο ένα παιχνίδι τους παρακινεί σε εσωτερική συμμετοχή;

Είναι προφανές ότι ο άνθρωπος θέλει να είναι κάτι παραπάνω απ' ό,τι είναι μόνο ο εαυτός του. Θέλει να είναι ένας ολόκληρος άνθρωπος. Δεν του αρκεί να είναι μόνο ένα ξεχωριστό άτομο, αλλά απαιτεί να μετατεθεί από την ατέλεια της ξεχωριστής του ύπαρξης σε μια «ολότητα», σε μια πληρότητα της ζωής, την οποία του την αποστερεί η ατομικότητα με τους περιορισμούς της.

Έρνστ Φίσερ,

Η αναγκαιότητα της τέχνης

Ασκήσεις

1. Συμφωνείτε με την άποψη του Μοντριάν πως η τέχνη είναι υποκατάστατο της ισορροπίας που λείπει από τη ζωή; Να συζητήσετε το θέμα στην τάξη σας.
2. Το κείμενο ανήκει στον δοκιμιακό λόγο. Να επισημάνετε τα χαρακτηριστικά του, βλ. και ΔΟΚΙΜΙΑΚΟΣ ΛΟΓΟΣ [Έκφραση-Έκθεση Γ΄ λυκείου σ. 109- 113](#) και [131, 132.](#)
3. Πώς ερμηνεύετε το γεγονός ότι ο συγγραφέας θέτει πολλά ερωτήματα στο κείμενό του;
4. Ποιο φαινόμενο επιχειρεί να ερμηνεύσει ο συγγραφέας στην προτελευταία παράγραφο; Στην παράγραφο αυτή ο συγγραφέας θέτει μια ερώτηση, προβλέπει μια πιθανή απάντηση του αναγνώστη και επανέρχεται με μια καινούρια ερώτηση. Σε τι αποσκοπεί αυτή η τακτική;
5. Ποια ερμηνεία δίνει τελικά ο συγγραφέας στο φαινόμενο με το οποίο ασχολείται; Σας πείθει;
6. Το κείμενο του Φίσερ αρχίζει με τη φράση: *Η ποίηση είναι απαραίτητη – θα ήθελα μόνο να ξέρω γιατί.* Την απάντηση δίνει με τον δικό της ποιητικό τρόπο η Κική Δημουλά στο Βήμα της Κυριακής, 18/03/2007.

(Η ποίηση) Ωφελεί όσους την αγαπούν, επειδή βρίσκουν εντός της μικρά κομματάκια από σκισμένες φωτογραφίες του ψυχισμού τους. Περισσότερο και πιο σωστά ωφελεί εκείνους που πιστεύουν στη μαγεία της. Που δεν θέλουν να θέσουν τον δάκτυλό τους επί τον τύπον της κατανόησής της.

Ωφελεί, υπερκόσμια, εκείνον που την ασκεί και μόνον κατά τη διάρκεια της άσκησης, επειδή τότε μόνο τον βγάζει από το σώμα του, τον σταθεροποιεί σε μίαν αιώρηση απ' όπου αυτός παρακολουθεί, σαν σε χειρουργείο, τον προσωρινό θάνατο της μικρότητάς του.

Ωφελεί κυρίως τη γλώσσα. Την περισυλλέγει από τους μεγάλους κάδους της βιασύνης και τη μεταγγίζει με σέβας στο τόσο δα μπουκαλάκι του αγιασμού, μια γουλιά, όσο ακριβώς χρειάζεται να πιει η ουσία.

Τέλος, η ποίηση ωφελεί όσο μια παυσίπονη σταγόνα σε έναν ωκεανό λύπης. Δεν είναι λίγο.

Κική Δημουλά,

«Ο φιλοπαίγμων μύθος»,

απόσπασμα της ομιλίας της ποιήτριας στην τελετή αναγόρευσής της ως μέλους της Ακαδημίας
Αθηνών, το 2003

- *Ωφελεί η ποίηση...*: Να συμπληρώσετε τη φράση με τον δικό σας τρόπο, βασισμένοι στα βιώματά σας.
- Στο κείμενο της Δημουλά επικρατεί η ποιητική λειτουργία της γλώσσας. Προσπαθήστε να αποδώσετε το νόημα του κειμένου χρησιμοποιώντας κυρίως την αναφορική λειτουργία της γλώσσας, δηλαδή προτιμήστε την κυριολεκτική έκφραση αντί της μεταφορικής, βλ. και [Έκφραση-Έκθεση Α' λυκείου σ. 44-47.](#)

Ποιες δυσκολίες συναντήσατε; Νομίζετε ότι ο κυριολεκτικός λόγος μπορεί να αποδώσει πλήρως τον μεταφορικό ή κάτι «χάνεται»;